

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Katty Kay & Claire Shipman
CONFIDENCE CODE

Copyright © 2014 by Katty Kay and Claire Shipman. All rights reserved.
Published by arrangement with HarperCollins Publishers.
Translation Copyright © 2020 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-03210-9

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Keti Keji Kler Šipman

BUDI SAMO UVERENA

Nauka i umetnost samopouzdanja

Prevela Vesna Pravdić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2020.

*Za naše kćerke,
Maju, Popi i Delu,
i naše sinove,
Feliksa, Džuda i Hjuša*

UVOD

Postoji osobina po kojoj se ljudi razlikuju. Teško se definiše, ali se lako prepoznaje. Njome možete pokoriti svet; bez nje, živite zaglavljani na početku, blokiranih potencijala.

Nije bilo sumnje da je dvadesetosmogodišnja Suzan imala dosta potencijala. Kao i mnogi od nas, plašila se javnih nastupa. Imala je mnogo toga da kaže – samo nije volela da bude u centru pažnje. Priznala je prijateljima da je provela mnoge besane noći brinući zbog nastupa koji treba da se održe, preplašena da će biti ismejana. Njeni prvi govori nisu bili dobri, ali ona je nastavila da ih drži. Naoružana svežnjem beležaka i zaštićena svojim odmerenim oblačenjem, borila se protiv svojih nerava, i iznova i iznova prenosila svoju neobičnu poruku, često pred veoma nepoverljivom muškom publikom. Znala je da mora pokoriti svoj strah kako bi dobro odradila posao. Učinila je to, i postala zaista veoma ubedljiv govornik.

Suzan B. Entoni, borac za glasačko pravo žena u Americi, pedeset godina je radila kako bi se izborila za pravo žena da glasaju. Umrkla je 1906, četrnaest godina prerano da bi videla šta je sve postigla, ali nikada nije odustala – na to je nije naterala ni njena ranjivost ni to što pobeda nije uvek bila dostižna.

Istu osobinu morala je da ima i devojčica u Pakistanu samo da bi svakodnevno putovala u školu. Nakon toga, zamisao dvadesetjednogodišnjakinje da može izazvati talibane pozivajući na reformu školskog sistema, pišući javno da su okolne škole raznete, neporecivo to potvrđuje. Postojala je prilična mera nečeg izuzetnog što tera napred, što tera da se borite za cilj, nakon što je izbačena iz autobusa s četrnaest godina, kada su joj ekstremisti pucali u glavu i ostavili je da umre. Nema sumnje da je Malala Jusafzaj bila hrabra. Kada su talibani izjavili kako nameravaju da je ubiju, činilo se da je jedva trepnula, rekavši: „Često razmišljam o tome i zamišljam tu scenu. Čak i kad bi došli da me ubiju, rekla bih im da greše, i da je obrazovanje naše osnovno pravo.“ Međutim, ona se vezala za još nešto što je podgrevalo njen prkos i zacrtalo njen stabilan put. Malala je odnegovala neverovatnu, gotovo nezamislivu veru da može uspeti, čak i kad je izgledalo da se sve okrenulo protiv nje, nalik zidu.

Iako je između njih bila razlika od čitavog veka, ove dve žene udružila je zajednička vera – osećaj da mogu postići ono što su namerile. Ono što ih povezuje jeste samopouzdanje. To je osnovni pokretač, a žene tu osobinu uznemirujuće malo poseduju.

Godinama nas je zanimala neuhvatljiva priroda samopouzdanja, još otkad smo 2008. počele da pišemo knjigu *Womenomics*. Bile smo obuzete otkrivanjem svih dobrih promena kada je reč o ženama: neverovatnih podataka o našoj vrednosti u kompanijama, i moći koja nam daje da uravnotežimo svoj život i ipak uspemo. Ali, dok smo razgovarale s mnoštvom žena koje su bile ostvarene i kojima se moralo verovati, sučeljavale smo se s tamnim mestom koje nismo mogle u potpunosti da odredimo, silom koja nas je stalno povlačila unazad. Zašto nam uspešna bankarka neprestano pominje da ona zapravo nije zaslužila veliko unapređenje koje je upravo dobila? Šta to znači kad nam inženjer koji brzo napreduje u

svom poslu, prva žena u toj oblasti u proteklim decenijama, često govori kako nije sigurna da je baš ona najbolji izbor za vođenje novog velikog poduhvata njene kompanije?

Razgovarale smo s najuticajnijim ženama koje su se pojavile u američkoj politici u poslednje dve decenije. I u poslu i u životu kre-tale smo se među onima za koje biste pretpostavili da su prepune samopouzdanja. Međutim, kada bismo im se približile i sagledale ih iz drugog ugla, bile smo iznenađene saznanjem da one, koje su centar nacionalne moći, zapravo jesu prostor ženske sumnje u sebe. Žena za ženom, od poslanika do upravnog menadžera, iskazale su nam neko neobjašnjivo osećanje da one ne zaslužuju u potpunosti da se nalaze na vrhu. Previše izuzetno sposobnih žena koje smo srele i sa kojima smo razgovarale izgledale su kao da im nedostaje izvesna čvrstina, jasna vera u sopstvene mogućnosti. Otkrile smo da nekim moćnim ženama sama tema uopšte nije prijatna, pošto bi mogla da otkrije njihovu sramnu slabost. Ako *one* osećaju sve to, samo zamislite kako to izgleda ostalim ženama.

Poznajete onaj nelagodan osećaj: ukoliko progovorite, zvuča-ćete ili glupo ili nametljivo. Osećate kako je vaš uspeh neočekivan ili nezaslužen. Uznemirene ste kada napustite svoju zonu komfora ne biste li probale nešto uzbudljivo ili teško i možda rizikovale.

I same smo često oklevale. Došle smo do otkrovenja kada smo pre nekoliko godina upoređivale beleške nakon večere, jer smo dobro poznavale jedna drugu. Keti je završila odličan fakultet, imala je dobru diplomu, govorila je nekoliko jezika, i ipak je bila ubeđena kako nije dovoljno inteligentna da bi se borila za najpre-stižnije pozicije u novinarstvu. Kler je *to* smatrala neverovatnim, zapravo smešnim, da bi onda i sama shvatila kako se i ona, po navici, već godinama uklanja novinarima, alfa mužjacima, pretpostavljajući da oni znaju šta rade samo zato što su mnogo glasniji, mnogo sigurniji u sebe. Gotovo je podsvesno verovala kako oni

imaju više prava da govore na televiziji. Jesu li oni zapravo samo bili samouvereniji?

Pitanja su samo nadolazila. Jesmo li se zaplele u nekoliko nasumičnih slučajeva, ili žene zaista imaju manje samopouzdanja nego muškarci? I šta je uopšte samopouzdanje? Šta nam ono daje? Koliko je bitno za naše blagostanje? Za uspeh? Da li ga stvaramo ili prenosimo našoj deci? Naš novi poduhvat bio je da pronađemo odgovore na ova pitanja.

Pokrile smo više oblasti nego što smo u početku zamislile, zato što nas je svaki razgovor i svaki odgovor koji smo dobijale uveravao da samopouzdanje nije samo životni osnov, već je i nešto neočekivano složeno. Upoznale smo naučnike koji su istraživali kako se samopouzdanje iskazuje kod laboratorijskih pacova i majmuna. Razgovarale smo s neurolozima koji su tvrdili da je ono utkano u našu DNK, i s psiholozima koji su nam rekli da je ono proizvod naših izbora. Razgovarale smo s učiteljima javnih nastupa i trenerima sporta, koji su nam rekli da sve to nastaje teškim naporom i vežbama. Pratile smo žene za koje je bilo jasno da imaju samopouzdanja, i žene za koje je bilo jasno da ga nemaju u tolikoj meri, kako bismo dobile njihove odgovore. Razgovarale smo i s muškarcima – šefovima, prijateljima i muževima. Mnogo toga što smo otkrile odnosi se na oba pola; naša genetska predispozicija je bitno drugačija kada je reč o samopouzdanju. Međutim, u vezi s tim postoji određena kriza kod žena.

Godinama smo mi žene povijale glavu i igrale prema pravilima. Napredovale smo i to se ne može poreći. Ipak, nismo dosegle one visine u hijerarhiji za koje znamo da smo sposobne. Neki zaneti fanatici tvrde da žene nisu dovoljno sposobne. (Mi nismo pronašle mnogo nesposobnih žena.) Drugi kažu da su nam deca promenila prioritete, i da – ima istine u ovome. Naš materinski instinkt zaista stvara složenu emotivnu povezanost između

kućnog i poslovnog života koja, bar zasad, nije tako čvrsta kod svih muškaraca. Mnogi istraživači ukazuju na kulturološke i institucionalne prepreke koje stoje pred nama. I u tome takođe ima istine, ali svi ti razlozi ne definišu nešto mnogo bitnije – odsustvo samopouzdanja.

Posvuda to vidimo: postoje bistre žene s idejama koje bi mogle nešto da unaprede, ali ne podižu ruku na sastancima, strastvene žene koje bi mogle da budu odlične vođe, ali im nije prijatno da lobiraju za sebe ili organizuju prikupljanje novca. Posvećene majke koje bi pre da neko drugi bude predsednik školskog odbora, dok one rade u senci. Zašto su te žene manje sigurne u sebe, kad mi znamo da smo u pravu više nego muškarci čak i kad misle da su oni pogrešili?

Naša komplikovana veza sa samopouzdanjem izraženija je na poslu, u javnosti. Ipak, može se prečiti i na naš život kod kuće, bez obzira na to što se tradicionalno tamo osećamo sigurnije. Razmislite o tome. Sviđa vam se da date prijatnu notu rođendanskoj proslavi vašeg prijatelja, ali čak i mogućnost da istupite ispred trideset ljudi čini da se preznojite – zato promucate nekoliko reči, trudite se da to bude što kraće, i gajite osećanje nezadovoljstva da nešto niste dobro učinili. Uvek ste želele da se borite za mesto predsednika studenata na fakultetu, ali da pitate druge da glasaju za vas, to ipak zvuči tako arogantno. Vaš polubrat vas toliko nervira svojim seksističkim pogledima, ali brinete da će se, ako mu se suprotstavite pred svima, ispostaviti da ste nadmeni i, u svakom slučaju, on deluje tako sigurno u svoje stavove.

Zamislite sve što ste godinama želeli da kažete ili učinite ili probate, ali niste jer vas je nešto sprečavalo. Izgleda da je to nešto bilo manjak samopouzdanja. Bez njega se suočavamo s neispunjenim željama, smišljajući razne izgovore, sve dok se potpuno ne parališemo. To može biti tako iscrpljujuće, uznemirujuće i

depresivno. Bilo da radite ili ne, bilo da želite vrhunski posao ili samo honorarni – zar ne bi bilo divno potisnuti uznemirenost i brigu u vezi sa svim tim što biste voleli da probate, ali niste jer naprosto niste verovali u sebe?

Najjednostavnije rečeno, za početak je potrebno da delamo i rizikujemo i doživljavamo neuspeh, bez mrmljanja i izvinjavanja i izbegavanja. Nije istina da žene nisu sposobne da budu uspešne; istina je da izgleda ne verujemo da *možemo* uspeti, i to nas sprečava čak i da pokušamo. Toliko se trudimo da sve bude kako treba, pa se plašimo da ćemo u nečemu pogrešiti. Ipak, ukoliko ne rizikujemo, nikad nećemo napredovati.

Trebalo bi da potpuno ostvarena žena 21. veka provodi manje vremena brinući o tome da li je dovoljno stručna, a više da se usredsredi na veru u sebe i akciju. Stručnosti ima sasvim dovoljno.

Časopis *Ekonomist* nedavno je nazvao žensku preduzetničku snagu najkorisnijom društvenom promenom današnjice. Žene u SAD imaju više univerzitetskih diploma nego muškarci. Vodimo neke od najvećih kompanija. Sedamnaest žena vodi države sveta. Kontrolišemo preko osamdeset procenata američke potrošnje i, do 2018, u Americi će žene zarađivati više nego muškarci. Pošto čine polovinu radne snage, žene zatvaraju jaz u srednjim preduzećima. Naša stručnost i sposobnost da napredujemo nikada nisu bili očigledniji. Oni koji pažljivo prate vrednosti društva vide kako se svet kreće ka ženama.

A ipak...

U samom vrhu upravljanja i dalje nas je malo i pomak je neznatan. Naše sposobnosti na svim nivoima nisu u dovoljnoj meri ostvarene. Verujemo da do stagnacije dolazi zbog toga što previše često žene ne vide šta je sve moguće, i čak ne mogu to ni da zamisle.

„Kada se čovek gleda u ogledalo, zamišljajući svoju karijeru, vidi senatora u svom odrazu. Žena nikad ne bi bila toliko

arogantna.“ Ovo razoružavajuće jednostavno objašnjenje Mari Wilson, žene s iskustvom u razmatranju problema pozicije žena u politici, na mnogo načina bilo je pokretač ovog istraživanja. Zazvučalo nam je toliko istinito zato što savršeno sadrži i našu povučenost i našu nesigurnost. Nešto bismo dodale na sve to. Čak i kada *jesmo* senatori ili izvršni menadžeri ili vrhunski prezenteri u bilo kojoj oblasti, u ogledalu ne prepoznajemo sebe i naše pobe. Žene koje imaju vrhunska dostignuća nisu nužno izbrisale i dosadan osećaj da se one možda kriju iza maske nestručnosti. Umesto da to nestane s uspehom, taj osećaj često biva sve jači kako se uspinjemo na društvenoj lestevici.

Godinu dana pre nego što je objavljena njena knjiga *Lean In*, operativni direktor *Fejsbuka* Šeril Sandberg rekla nam je: „Postoje dani kada se probudim osećajući se kao da sam prevarant, i nisam sigurna da bi trebalo da budem tu gde jesam.“ Tako smo i nas dve provele godine pripisujući naš uspeh sreći, ili, kao Blaž Dubojs, ljubaznosti nepoznatih ljudi. Nismo mi namerno potcenjivale sebe – mi smo zapravo verovalе u to. Na kraju, kako mi zaslužujemo da se nalazimo tu gde smo se našle?

Često žensko samopouzdanje nestane u još običnijim primerima. Pegi Makintoš, sociolog na Koledžu Velsli, koja je intenzivno pisala o nečemu što se najčešće zove „sindrom prevare“, živo se priseća konferencije kojoj je prisustvovala: „Sedamnaest žena, jedna za drugom, govore na plenarnoj sednici, i svih sedamnaest svoje obraćanje počinju s nekom vrstom izvinjenja ili poricanja. 'Želim samo jedno da istaknem', ili: 'O ovome nisam razmišljala u tolikoj meri', ili: 'Zaista ne znam kako je do ovoga došlo.' A to je bila konferencija o ženama koje treba da *upravljaju*.“

Ovi podaci su prilično sumorni. Ako se poredimo s muškarcima, ne mislimo da treba da napredujemo, predviđamo da ćemo

lošije uraditi testove, a veliki broj nas će istraživačima objasniti da nismo sigurne kad obavljamo svoje poslove.

Deo problema leži u tome što ne razumemo pravila. Žene su dugo verovala da će, ukoliko rade napornije ili ne prave nikakve smetnje, njihove urođene sposobnosti zablistati i biti nagrađene. Ali onda smo posmatrale ljude koji su oko nas napredovali i bili bolje plaćeni. Duboko u sebi znale smo da oni nisu sposobniji od nas; zapravo, često su manje sposobni, ali iskazuju stepen ležernosti po kome se ističu i bivaju nagrađeni. Ta ležernost, ta samouverenost – to je samopouzdanje, ili bar njihova verzija toga. Veoma često način na koji muškarci iskazuju ovu osobinu ne privlači žene i u potpunosti im je stran. Žene uglavnom ne vole da razgovaraju bacajući se po konferencijskoj sali, prekidajući druge, i ne ističu svoje uspehe. Neke od nas probale su ove tehnike tokom godina samo kako bi shvatile da to nije naš način.

Trebalo bi da zastanemo i kažemo kako znamo da pojednostavljujemo kad pričamo uopšteno o ženama. Neke jednostavno probijaju način na koji su kodirane, a druge, naravno, neće prepoznati sebe na ovim stranicama. Daleko smo od jednoobraznog kao pol. Tema je dovoljno važna većini žena – bez obzira na tip ličnosti, nacionalnost, religioznu opredeljenost ili prihode, tako da se nadamo da ćete nam oprostiti što ćemo više povremeno uopštavati nego da neprestano kvalifikujemo. Rešile smo da kopamo duboko i široko, zato što ova tema to zaslužuje.

Ulozi su previsoki da bi se odustalo od pronalaženja samopouzdanja samo zato što se ono ne uklapa u preovlađujući muški model, ili zato što je stvarnost zloslutna. Previše mogućnosti koje propuštamo. Dok smo analizirale naučne radove i pregledale transkripte razgovora, zaključile smo da ono što nam je potrebno jeste šema vere u sebe, kôd za samopouzdanje, da tako kažemo, koji će žene uputiti u pravom smeru.

Razmislite o ženama kao što je Vanesa, koja je veoma uspešna u prikupljanju sredstava za neprofitne ustanove. Nedavno ju je predsednik njene organizacije pozvao da podnese godišnji izveštaj. Prikupila je mnogo novca i očekivala je da će dobiti veliku podršku. Umesto toga, naterao ju je da se suoči s realnošću. Da, odlično je prikupila sredstva, ali, ako želi da bude lider na visokoj poziciji u organizaciji, moraće da odlučuje. „Uopšte nije bitno da li su tvoje odluke ispravne“, rekao joj je. „Tvoji ljudi moraju znati da umeš da zatražiš nešto i ne odustaješ.“ Vanesa nije verovala šta sluša. *Uopšte nije bitno da li su odluke ispravne.* Za nju je to bilo kao neka vrsta prokletstva.

Ipak, Vanesa je znala da ima istine u onome što joj je šef rekao. Toliko se usredsredila da bude savršena i u svemu u pravu, pa se tako i sklanjala od donošenja odluka, a posebno onih koje treba doneti naprečac. Kao i toliko drugih žena, Vanesa je perfekcionista, ali ta potraga za savršenstvom i radni dani dugi po četrnaest sati nisu bili ono što je njenoj grupi bilo zaista potrebno. Zapravo, njene navike su je sprečavale da odlučno reaguje onda kad je to bilo potrebno.

Ako pitate naučnike i profesore, kao što smo mi to uradile, kako oni definišu optimizam, dobićete prilično ujednačen odgovor. Isto važi i kada je reč o sreći ili nekim drugim osnovnim psihološkim osobinama; one su toliko često i toliko dugo secirane i ispitivane da sad imamo pravo bogatstvo praktičnih saveta o negovanju ovih osobina u nama samima i u drugima. Međutim, otkrile smo da se to ne odnosi na samopouzdanje. To je zagonetna osobina, i ono što smo naučile o tome uopšte nije ono što smo očekivale kada smo rešile da otkrijemo njenu pravu prirodu.

Pre svega postoji razlika između hrabrosti i samopouzdanja. Uvidele smo i da samopouzdanje nije potpuno u glavi, a i da se ne podstiče vežbama. Možda je najbitnije to što smo pronašle da je

uspeh više povezan sa samopouzdanjem nego sa stručnošću. Da, postoje dokazi da je samopouzdanje *bitnije* nego stručnost kada je reč o napredovanju. To je bila vest koja nas je najviše uznemirila, jer smo čitavog života težile upravo stručnosti.

Još jedno uznemirujuće otkriće do koga smo došle bilo je da su neki od nas naprosto rođeni s više samopouzdanja od drugih. To je, izgleda, delimično genetska predispozicija. Uradile smo genetske testove kako bismo se uverile gde smo se to zaglavile. Kasnije ćemo ih podeliti s vama, ali je dovoljno reći da smo bile iznenađene rezultatima. Otkrile smo i da muški i ženski mozak zaista funkcionišu različito i to utiče na našu samouverenost. Da, i to je činjenica.

Međutim, pitanje samopouzdanja samo je jednim delom naučno pitanje. Drugi deo je umetnost. Način života iznenađujuće mnogo utiče na osnov samopouzdanja. Najnovija istraživanja ukazuju na to da bukvalno možemo promeniti svoj mozak, menjajući svoje misli i ponašanje u bilo kom periodu života. Srećom, to znači da je osnova kodiranja samopouzdanja u onome što psiholozi nazivaju *volja*: naš izbor. Vrednim radom možemo izabrati da podstaknemo ovu osobinu. Ali tu možemo dospeti samo ako prestanemo s pokušajima da budemo savršeni i pripremimo sebe za neuspeh.

Ono što naučnici zovu prilagođavanje, mi zovemo nada. Ako radite na tome, zaista možete učiniti da vaše moždane strukture budu prijemčivije za samopouzdanje. Ono što znamo o ženama jeste da se one nikada nisu plašile napornog rada.

Kao novinari, imale smo tu sreću da, tražeći priče, istražujemo po svetskim hodnicima moći, i uočavale smo mogućnosti koje samopouzdanje nekome daje. Primetile smo kako neki ljudi ciljaju visoko, naprosto pretpostavljajući da će uspeti, dok ostali troše isto vreme i energiju razmišljajući o razlozima zbog kojih

se to neće desiti. Kao majke, gledale smo kako samopouzdanje utiče na našu decu. Gledale smo decu koja su dovoljno slobodna da nešto kažu, učine i rizikuju, učeći na tom putu, i prikupljajući lekcije koje ih pripremaju za budućnost. Gledale smo i mlade koji se ustežu, plašeći se nekih nejasnih, nezasluženih posledica.

Kao žene, pre svega zahvaljujući ovom poduhvatu, obe smo *osetile* kako nam samopouzdanje menja život, i profesionalno, i privatno. Zaista smo otkrile kako uspeh nije suštinska mera samouverenosti. Postoji poseban osećaj ispunjenosti kad znate da je to naprosto vaša osobina i da je koristite dobro. Naučnica s kojom smo razgovarale prilično jasno je opisala svoje susrete sa samopouzdanjem: „Osećam neverovatnu vrstu samo moje povezanosti sa svetom“, rekla nam je. „Mogu nešto da postignem. Prisutna sam.“ Život pun samopouzdanja može biti sjajan.

NIJE DOVOLJNO BITI DOBAR

I pre nego što smo pronašle vrata, mogle smo čuti i osetiti eho koji je zaglušujuće, silno i bučno odjekivao niz hodnike. Došle smo do utrobe ogromnog vašingtonskog sportskog kompleksa, Centra Verajzon, u potrazi za sirovim samopouzdanjem. Želele smo da ga vidimo u akciji, na košarkaškom terenu, gde samopouzdanje mora biti, kako smo pogrešno protumačile, nepristupačno za turbulencije običnih života, bez ikakve veze s bitkama polova, i ogoljeno do svoje suštine. Tražile smo taj „aha“ momenat, gde će opis samopouzdanja biti tako jasan i ubedljiv da će protresti naš ženski navigacioni sistem i viknuti: „*Ovim putem. Ovde bi trebalo da stignete. Ovuda ste krenule.*“

Bio je to otvoreni trening košarkaškog kluba Vašington Mistiksa 2013, i visina žena bila je prvo što smo primetile kada smo kročile na neravni betonski pod igrališta. Nije reč bila samo o tome da su one u proseku više od metar i osamdeset šest, s mišićavim rukama o kojima smo samo mogle da sanjamo. Odisale su nekom posebnom kontrolom, s obzirom na to da su ovladale jednim od najagresivnijih i najizazovnijih profesionalnih ženskih sportova.

Pronalaženje čistog samopouzdanja nije lako. Videle smo nešto nalik tome u kancelarijama upravnih odbora, kancelarijama

političara, na spratovima korporacija. Ipak, često je ta samouverenost proisticala iz nečeg masovnijeg ili je bila izvitoperena društvenim diktatom. Nekad je naprosto bila lažna, dobro odglumljena predstava koja je krila duboke bunare sumnje u sebe. Onda smo shvatile da je to u sportu nekako drugačije. Ne možete glumiti samouverenost na uglancanom parketu profesionalnog košarkaškog terena dimenzija dvadeset osam puta petnaest metara. Da biste ovde pobedili, morate verovati u sebe. Nema sumnje, nema polemika, nema uznemirenosti. Kao i kod svih vrhunskih sportista, izvrsnost se meri, zapisuje i prosuđuje. Pod pretpostavkom da su sve fizičke predispozicije prisutne, glavni sastojak uspeha jeste vera u sebe. Legije sportskih psihologa proveravale su elementarnu važnost toga u takmičenjima. Da to nije tako, i da nedostatak samopouzdanja nije problem, sportski psiholozi ne bi bili na prvom mestu, zar ne?

Znale smo da će ženska košarka biti bogata laboratorija za nas. Pored toga, u ovoj svojevrsnoj Petrijevoj šolji mogle smo da posmatramo zrele žene koje saraduju jedna s drugom uglavnom odvojene od muškaraca, što prilično briše sve velike kočione mehanizme samopouzdanja. Tog jutra bilo je mnogo akcije i snage na terenu. Mistiksi su pokušavali da se povrate nakon dve najgore sezone u ženskoj nacionalnoj ligi u proteklih sedamnaest godina. Dve košarkašice su nas posebno interesovale. Monik Kari, ili Mo, kako su je zvale u timu, rođena je u Vašingtonu, gde je završila školu, a potom se upisala na Univerzitet Djuk kao košarkaški fenomen. Ona je zvezda tima i najoštrijji igrač koga smo videle. Ima izuzetno široka ramena, čak i za njenu visinu od metar osamdeset šest, i ona joj daju poseban izgled kad u košarci napada iznova i iznova.

Kristal Langhorn, visoka metar osamdeset devet centimetara, predstavlja snagu napada tima. Kad je bila u srednjoj školi, njen